

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. УКУК

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ПРАВО

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. LAW

e-ISSN: 1694-8661

№1(2)/2023, 67-71

УДК: 347.6

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661\\_2023\\_1\(2\)\\_10](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_10)

**ҮЙ БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУК АЗЫРКЫ КЫРГЫЗСТАНДА СОЦИАЛДЫК КӨЙГӨЙ  
КАТАРЫ**

СЕМЕЙНОЕ НАСИЛИЕ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА В СОВРЕМЕННОМ  
КЫРГЫЗСТАНЕ

DOMESTIC VIOLENCE AS A SOCIAL PROBLEM IN TODAY'S KYRGYZSTAN

**Көкөева Алмагул Мухтарбековна**

*Кокоева Алмагуль Мухтарбековна*

*Kokoeva Almagul Mukhtarbekovna*

**ю.и.д., профессор, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети**  
*д.ю.н., профессор, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова*  
*Doctor of Law, Professor, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov*  
[almash.utf@mail.ru](mailto:almash.utf@mail.ru)

---

**Жутанов Арсен Чингизович**

*Жутанов Арсен Чингизович*

*Zhutanov Arsen Chingizovich*

**Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети**  
*Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова*  
*Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov*

---

**Игамбердиев Дониер Махамаджанович**

*Игамбердиев Дониер Махамаджанович*

*Igamberdiev Donier Mahamajanovich*

**Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети**  
*Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова*  
*Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov*

## ҮЙ БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУК АЗЫРКЫ КЫРГЫЗСТАНДА СОЦИАЛДЫК КӨЙГӨЙ КАТАРЫ

### Аннотация

Макалада Кыргыз Республикасындагы үй бүлөлүк зомбулук көйгөйү каралат. Авторлор үй бүлөлүк зомбулуктун өзгөчөлүктөрүн, үй бүлөлүк зомбулуктун түрлөрүн жана жаман мамиленин формаларын кеңири талдайт. Үй бүлөлүк зомбулуктун келип чыгышынын факторлору, зомбулукка кабылган адамдардын контингенти жана үй бүлөлүк зомбулуктун таасири изилденет. Бул эмгекте изилденип жаткан тема боюнча статистика камтылган. Зордук -зомбулук көйгөйү социалдык-тарыхый контекстте көп кырдуу жана түшүнүксүз көрүнүш болуп саналат жана бүгүнкү күндө теманын актуалдуулугу шексиз. Авторлор үй-бүлөлүк зомбулук заманбап коомдун эң маанилүү көйгөйү экендигин баса белгилешет. Бул фактыны таанууга даярбызбы же жокпу, бардык жерде, ар кайсы өлкөлөрдө жана маданияттарда, үй бүлөлүк жана бала-ата-эне мамилелеринин алкагында зордук-зомбулук бар. Улгайган адамдар, балдар жана аялдар үй бүлөлүк зомбулуктун курмандыгы болушат. Жашоонун стресси, депрессия, стресс, жансыздык, жумушсуздук, үй бүлөлүк жана адеп-ахлактык баалуулуктарды жоготуу, алкоголизмди жана көз карандылыкты бир кыйла жогорулатуу зордук-зомбулуктун ушул же ошол түрүнүн пайда болушунун жемиштүү негизин түзөт. Макаланын аягында авторлор бул көйгөйдү чечүү жолдору жөнүндө тыянактарды чыгарат.

**Ачкыч сөздөр:** мыйзам, укук, бала, ата-эне, үй бүлө, зордук-зомбулук.

### **СЕМЕЙНОЕ НАСИЛИЕ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА В СОВРЕМЕННОМ КЫРГЫЗСТАНЕ**

### **DOMESTIC VIOLENCE AS A SOCIAL PROBLEM IN TODAY'S KYRGYZSTAN**

#### Аннотация

В статье рассматривается проблема бытового насилия в Кыргызской Республике. Авторы подробно анализируют характеристики бытового насилия, виды бытового насилия и формы жестокого обращения. Изучаются факторы возникновения бытового насилия, контингент лиц, подвергшихся насилию, и последствия бытового насилия. Эта статья содержит статистические данные по исследуемой теме. Проблема насилия - многогранное и неоднозначное явление в социально-историческом контексте, и актуальность этой темы сегодня неоспорима. Авторы подчеркивают, что насилие в семье является важнейшей проблемой современного общества. Готовы ли мы признать этот факт или нет, насилие существует везде, в разных странах и культурах, в рамках семейных отношений и отношений между детьми и родителями. Пожилые люди, дети и женщины становятся жертвами домашнего насилия. Стресс в жизни, депрессия, перенапряжение, безжизненность, безработица, утрата семейных ценностей и моральных устоев, а также значительный рост алкоголизма и зависимости формируют продуктивную основу для возникновения определенного вида насилия. В конце статьи авторы делают выводы о возможных решениях этой проблемы.

**Ключевые слова:** закон, законопослушание, ребенок, родитель, семья, насилие.

#### Abstract

The article deals with the problem of domestic violence in the Kyrgyz Republic. The authors analyze in detail the characteristics of domestic violence, the types of domestic violence and the forms of ill-treatment. The factors of the origin of domestic violence, the contingent of abused persons and the impact of domestic violence are studied. This article contains statistics on the topic under study. The problem of violence is a multifaceted and ambiguous phenomenon in a socio-historical context, and the relevance of this topic is undeniable today. The authors emphasize that domestic violence is the most important problem of modern society. Whether we are ready to recognize this fact or not, violence exists everywhere, in different countries and cultures, within the framework of family relations and relations between children and parents. Elderly people, children and women become victims of domestic violence. Stress in life, depression, stress, lifelessness, unemployment, loss of family values and moral values, as well as a significant increase in alcoholism and dependence form a productive basis for the emergence of a certain type of violence. At the end of the article, the authors draw conclusions about possible solutions to this problem.

**Keywords:** law, child, parent, family, violence.

Тарыхый жактан алганда, үй бүлө ар дайым улуттун бешиги болуп келген, бул мамлекеттин келечеги бар экендигин камсыз кылуунун ачкычы болгон жана бойдон калууда. Демек, коомдун маанилүү структуралык компоненти катары үй бүлөнүн жыргалчылыгы жана туруктуулугу анын социалдык-экономикалык жана саясий туруктуулугунун шарты, ар бир мамлекеттин стратегиялык коопсуздугунун кепилдиги болуп саналат.

Бүгүнкү күндө мамлекеттик үй бүлөлүк саясат Кыргыз Республикасындагы социалдык саясаттын артыкчылыктануу багыттарынын бири болуп жатканы кокустук эмес. Бирок бүгүнкү күндө Кыргызстандагы үй-бүлө, анын ичинде Кыргызстандагы үй бүлө бир катар факторлордо жана кыйратуучу процесстерде чагылдырылган кризистин башынан өткөрүп жатат. Бул кризистин бир көрсөткүчү бул өсүш зордук-зомбулук жана үй бүлөлүк зомбулук. Ошондуктан, бул маселени чечүү мамлекеттик үй бүлө саясатынын негизги милдеттеринин бири болуп саналат.

Биздин оюбузча, зордук-зомбулуктун ар кандай түрлөрүнүн көптөгөн аныктамаларынан айырмаланып, бул биринчи кезекте адамга карата басмырлоону, анын укуктарын жана эркиндиктерин бузууну же чектөөнү билдирет.

Үй бүлөлүк зомбулук-бул "бир адамдын башка адамга болгон бийлигин жана көзөмөлүн орнотуу жана сактоо үчүн жүрүм-турум системасы." Бул багыттагы изилдөөлөрдүн көпчүлүгү Батыш эксперттери тарабынан жүргүзүлгөн, Кыргызстанда бул тема жаңы эле изилдене баштады.

Кыргызстандагы үй бүлөлүк зомбулук маселеси акыркы он беш жылда өзгөчө мааниге ээ болду. Үй бүлөлүк зомбулук көрүнүшү көптөгөн өлкөлөрдө XX кылымдын экинчи жарымында гана таанылган.

Бирок Кыргызстанда кылмыш-жаза кодексинде үй бүлөлүк укуктук жоопкерчиликти караган беренелер дагы эле жок. Кыргызстандагы үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйүн чечүүгө терс таасирин тийгизген факторлордун бири-статистиканын бөлүнүп-жарылышы жана айрым аймактарда алардын таптакыр жоктугу. Кыргыз Республикасынын көп улуттуулугу үй бүлөлүк зомбулук көйгөйүн жаңыртат. Бүгүнкү күндө көптөгөн этностордун өкүлдөрүнүн арасында үй бүлөлүк көйгөйлөрдү, айрыкча үй бүлөлүк ырайымсыздык көйгөйүн, коомчулуктун көңүлүн же илимий изилдөөлөрдүн предметин жасоо дагы деле адатка айланган жок. "Азаттык"-убактылуу үй бүлө; үй бүлөлүк кемчиликтери үчүн иштеген адамдарга, анын ичинде социалдык кызматкерлерге, үй бүлөгө жетүү мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу; укук коргоо органдарынан жана медициналык мекемелерден жетиштүү маалымат жок; укуктук системага ишенбөөчүлүк жана башка бир катар себептер мамлекетибиздеги үй бүлөлүк зомбулуктун жана аялдар менен балдарга карата кыянаттык менен мамиле кылуунун көлөмү жөнүндө жүйөлүү тыянак чыгарууга мүмкүндүк бербейт.

Үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйүн изилдөө жогорудагы факторлор менен гана эмес, анын көрүнүшүнүн ар кандай себептери жана формалары менен да татаалдашат. Үй-бүлөнүн ар бир мүчөсү үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыгы боло алат. Үй-бүлөлүк ырайымсыздыктын төмөнкү түрлөрү бар: балдардан жана неберелерден Улуу туугандарына чейин; ата-энелерден балдарга чейин; бир жубайдан экинчисине чейин.

Зордуктоонун физикалык зомбулук (аялын же баласын сабоо), сексуалдык зомбулук (аялдарды же балдарды зордуктоо,), көңүл бурбоо (ата-энелердин баланын тамак-ашка, баш

калкалоочу жайга, кийим-кечеге, медициналык жардамга, билим алууга болгон муктаждыктарын канааттандыра албагандыгы), психологиялык зомбулук (аялын же баласын сабап же өлтүрүп салуу коркунучу, үй бүлөнү таштап кетүү коркунучу, суицид, опузалоо, кыянаттык, кемсинтүү, көрө албастык) сыяктуу түрлөрү бар.

Үй бүлөлүк зомбулуктун кесепеттери психикалык бузулуулар, жабырлануучунун өзүн-өзү сыйлоо сезимин жоготуу, физикалык зыян, суицид болушу мүмкүн. Системалуу жаман мамиле жабырлануучуну кол салуучуга каршы өч алууга түртүшү мүмкүн. Балдарда үй бүлөлүк зомбулуктун кесепеттери карызга ылайыкташуу, социалдашуунун начарлашы, психоэмоционалдык жана психосоматикалык бузулуулар.

Үй бүлөлүк зомбулукту ретроспективдүү талдоо көрсөткөндөй, бул көрүнүш Кыргызстанда көп кездешет.

Кыргызстанда канча кризистик борбор бар?

Белгилей кетсек, Кыргызстанда 17 кризистик борбор иштейт, алардын бардыгы бейөкмөт уюмдар, коммерциялык эмес уюмдар жана жеке компаниялар тарабынан каржыланат. Бүгүнкү күндө борбор калаада үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркаган балдары бар аялдар үчүн биринчи муниципалдык кризистик борбор "Аялдат" ачылды.

Аялдар үчүн кризистик борбор кантип жардам бере алат?

Кризистик борбордун адистери үй-бүлөлүк зомбулуктан аман калган аялдар менен балдарды ар тараптуу реабилитациялоо боюнча 20дан ашуун социалдык программаларды иштеп чыгышты жана ишке ашырышты. Аялдар психикалык жана физикалык ден-соолукту калыбына келтирүүгө, эмоционалдык жыргалчылыкты жакшыртууга, тынчсыздануу деңгээлин төмөндөтүүгө жана өзүн-өзү сыйлоо сезимин жогорулатууга жардам беришет.

Ошентип, коомдук иштин практикасында жана теориясында үй-бүлөлүк зомбулуктун төмөнкү себептери аныкталат. Бул баңгизат же алкогольдук уулануу, материалдык кыйынчылыктар, жабырлануучунун көз карандылыгы, жабырлануучунун чагымчыл жүрүм-туруму, жумушсуздук, психологиялык (стресс, ички чыңалуу, зордуктоочунун психологиялык көйгөйлөрү) жана психосоциалдык факторлор (үй-бүлөлүк мамилелер жана үй-бүлөлүк тарых).

"Ар кандай изилдөөлөргө ылайык, зордук-зомбулук көрсөткөн адамдардын контингенти гетерогендүү, бирок алардын жалпы психологиялык мүнөздөмөлөрү бар, мисалы, агрессивдүүлүк жана мыкаачылык, боор ооруу, тынчсыздануу жана коркуу сезимин күчөтүү, иш-аракеттерин башкара албоо жана эмоцияларды токтотуу, эмоционалдык суук жана таш боордук ж.б.". Булар негизинен катуу мүнөздөр, алар ички көйгөйлөрүн чече алышпайт. Көпчүлүк учурда, зордук-зомбулук, зордук-зомбулук адамдарга таасир этет, тескерисинче, аларга ылайыкташуу, ошол эле учурда алардын өзүлөрүнүн алкагында калуу, жана жалпысынан алардын адаптациялык жөндөмдөрү бир кыйла төмөн деңгээлде. Социалдык кызматкердин иши адеп-ахлактык жана психологиялык реабилитациядан, маалымат жана кеңеш берүү кызматтарынан, юридикалык жана медициналык жардамдан турат.

Үй бүлөлүк зомбулук көйгөйүн натыйжалуу чечүү үчүн башка өлкөлөрдүн тажрыйбасын кабыл алуу керек. "Үй бүлөлүк зомбулук учурлары менен иштөөнүн эң кеңири тараган институционалдык формалары- "жардам телефону", убактылуу (багып алуучу) же Туруктуу

багып алуучу үй бүлөлөр, баш калкалоочу жайлар, "коргоочу жайлар"-үй бүлөлүк зомбулуктун курмандыктары үчүн баш калкалоочу жайлары бар ири борборлор жана кризистик борборлор.»

Ошондуктан гендердик теңсиздик, аялдарга карата зомбулук жана үй бүлөлүк зомбулук көйгөйлөрүн чечүү саясий, экономикалык институттар менен жарандык коомдун ортосундагы кызматташтыкка негизделиши керек. Бул көйгөйлөргө коомчулуктун көңүлүн буруу социалдык нормаларга жана баалуулуктарга таасир этип, агрессияга жана зордук-зомбулукка негизделген менталитетти өзгөртө алат.

Биз бул глобалдык көйгөйдү чечүүдө медиа чоң мааниге ээ деп эсептейбиз. Алардын ролу-гендердик теңчиликти жайылтуучу мыйзамдарды жана саясатты жайылтуу, үй бүлөлүк жана гендердик зомбулук көйгөйү жөнүндө коомчулуктун маалымдуулугун жогорулатуу, зомбулуктун курмандыктары кайрыла турган кризистик борборлор жөнүндө маалымат таратуу жана башкалар. Бардык өлкөлөрдө жалпыга маалымдоо каражаттары калктын жалпы маданиятын жана сабаттуулугун жогорулатууда маанилүү ролду ойной алышат.

Кыргызстандагы үй бүлөлүк зомбулук менен иштөөнүн жалпы модели али түзүлө элек. Бул көйгөйдү укук коргоо органдары, саламаттыкты сактоо органдары, социалдык өнүгүү жана билим берүү менен тыгыз байланышта гана чечүүгө болот. Үй бүлөлүк зомбулукту үй бүлө мүчөлөрүнүн жеке иши катары кароого болбойт. Кылмыш-жаза укугундагы өзгөрүүлөр, үй бүлөлүк зомбулукту алдын алуу жөнүндө мыйзамды кабыл алуу зарыл. Үй бүлөлүк чөйрөдө адам укуктарын коргоо жана үй бүлөлүк кылмыштуулукту алдын алуу үчүн социалдык чаралардын комплекстүү системасы керек. Маалымат каражаттары аркылуу үй бүлөлүк чыр-чатактарды чечүү үчүн зордук-зомбулуксуз ыкмаларды жайылтуу керек. Айрыкча, радио жана телекөрсөтүү боюнча консультацияларды иш жүзүндө колдонуунун мааниси бар жана үй бүлөлүк мамилелерди мыйзамдуу жөнгө салуу, үй бүлөлүк саясатты социалдык жактан жайылтуу, үй бүлөлүк укуктар, тарбия жана, албетте, үй бүлөлүк зомбулуктун кабыл алынбоо көйгөйүнө коомчулуктун көңүлүн жигердүү бурат.

### Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы (*Кыргыз Республикасынын 2021 жылдын 5 майындагы Мыйзамы менен кабыл алынды*).
2. Бендас Т. В. Гендерная психология: учебное пособие для студ. вузов. — СПб., 2005.
3. Забелина Т. А. Женщина и насилие. — М., 1995.
4. Ташыбаева, А., Марзабаева, Б., & Даниярова, Г. (2022). Краткий обзор теоретических концепций общественно-политических систем. *Вестник Ошского государственного университета*, (2), 133-139. [https://doi.org/10.52754/16947452\\_2022\\_2\\_133](https://doi.org/10.52754/16947452_2022_2_133)
5. Джунусова, Д., & Зайирбек уулу, Б. (2022). Имущественное страхование. *Вестник Ошского государственного университета*, (3), 117-125. [https://doi.org/10.52754/16947452\\_2022\\_3\\_117](https://doi.org/10.52754/16947452_2022_3_117)